

## UNLI VA UNDOSH TOVUSHLARNI ORGANISHDA LEKSIK MASHQLARNI TASHKIL ETISJH

*Tojiddinova Omina*

*Andijon davlat pedagogika instituti*

*Pedagogika fakulteti*

*Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi*

*309-guruh talabasi*

### ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada unli va undosh tovushlarni o'rganish jarayonida leksik mashqlarni tashkil etishning ahamiyati yoritilgan. Leksik mashqlar o'quvchilarda tovush-harf munosabatini mustahkamlash, so'z boyligini oshirish hamda to'g'ri talaffuz va yozuv ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi tahlil qilingan. Shuningdek, interfaol va didaktik yondashuvlar orqali mashg'ulotlarni samarali tashkil etish yo'llari ko'rsatib berilgan. Mazkur yondashuvlar o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatini rivojlantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

**Kalit so'zlar:** unli tovushlar, undosh tovushlar, leksik mashqlar, savodxonlik, boshlang'ich ta'lim, tovush va harf, so'z boyligi, talaffuz, yozuv ko'nikmalari, interfaol metodlar.

### АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается значение организации лексических упражнений при изучении гласных и согласных звуков. Проанализировано, что лексические упражнения способствуют укреплению звуко-буквенных связей, расширению словарного запаса, а также развитию навыков правильного произношения и письма. Также показаны способы эффективной организации занятий с использованием интерактивных и дидактических методов. Данные подходы повышают интерес учащихся к языку и способствуют развитию их самостоятельного мышления и творческой активности.

**Ключевые слова:** гласные звуки, согласные звуки, лексические упражнения, грамотность, начальное образование, звук и буква, словарный запас, произношение, навыки письма, интерактивные методы.

### ANNOTATION

This article discusses the importance of organizing lexical exercises in learning vowel and consonant sounds. It analyzes how lexical exercises help strengthen sound-letter relationships, expand vocabulary, and develop correct pronunciation and writing skills. The article also presents effective ways of organizing lessons using interactive

and didactic approaches. These approaches increase students' interest in language and contribute to the development of independent thinking and creative activity.

**Key words:** vowel sounds, consonant sounds, lexical exercises, literacy, primary education, sound and letter, vocabulary, pronunciation, writing skills, interactive methods.

## KIRISH

Unli va undosh tovushlarni o'rganish boshlang'ich ta'lim jarayonida savodxonlikni shakllantirishning eng muhim va fundamental bosqichlaridan biri hisoblanadi. Chunki tilning fonetik tizimini to'g'ri o'zlashtirmasdan turib o'quvchilarda to'liq o'qish va yozish ko'nikmalarini shakllantirish mumkin emas. O'quvchi tovushlarni farqlash, ularning talaffuzini to'g'ri bajarish hamda yozuvda to'g'ri ifodalashni o'rganishi orqali so'z va gaplarni ongli ravishda o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Aynan shu jarayon uning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatini belgilab beruvchi asosiy omillardan biri sanaladi.

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimida ham tub o'zgarishlar yuz bermoqda. An'anaviy o'qitish usullari o'rnini bosqichma-bosqich zamonaviy pedagogik texnologiyalar egallamoqda. Interfaol metodlar, multimedia vositalari, elektron ta'lim resurslari va didaktik o'yinlar ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun fonetika mavzularini, xususan unli va undosh tovushlarni o'rgatishda leksik mashqlarni to'g'ri tashkil etish katta ahamiyatga ega.

Leksik mashqlar o'quvchilarning til bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, ular orqali o'quvchi nafaqat tovushlarni eshitish va farqlashni o'rganadi, balki so'z boyligini ham kengaytiradi. Bunday mashqlar yordamida o'quvchilar tovush-harf munosabatini ongli ravishda tushunadilar, so'zlarni tahlil qilish va tuzish ko'nikmalarini egallaydilar. Masalan, unli va undosh tovushlarni ajratish, berilgan tovushga mos so'z topish, so'zlardan gap tuzish, tushirib qoldirilgan harflarni to'ldirish kabi mashqlar o'quvchilarning fonetik bilimlarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Leksik mashqlarni tashkil etishda o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish juda muhimdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ko'proq ko'rgazmali, o'yin asosidagi va harakatli faoliyatga qiziqadi. Shu sababli dars jarayonida rasmi kartochkalar, audio materiallar, interfaol doskalar va didaktik o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bunday yondashuv o'quvchilarning diqqatini jamlash, xotirasini mustahkamlash va darsga bo'lgan qiziqishini oshirishga yordam beradi.

Shuningdek, leksik mashqlar o‘quvchilarda mantiqiy fikrlash, analiz va sintez qilish qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Tovush va so‘z ustida ishlash jarayonida o‘quvchi til birliklarini ongli ravishda tahlil qiladi, ularning tuzilishini tushunadi va amaliy nutqda qo‘llashni o‘rganadi. Bu esa uning og‘zaki va yozma nutqining rivojlanishiga, fikrini aniq va ravon ifodalashiga zamin yaratadi.

Pedagogik texnologiyalarni leksik mashqlar bilan uyg‘unlashtirish o‘qituvchidan yuqori kasbiy mahorat va ijodiy yondashuvni talab etadi. Zamonaviy o‘qituvchi darsni faqat bilim berish jarayoni sifatida emas, balki o‘quvchilarning faol ishtirokini ta‘minlaydigan, ularni mustaqil fikrlashga yo‘naltiradigan jarayon sifatida tashkil etishi lozim. Interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalar yordamida darsni qiziqarli va samarali tashkil etish mumkin.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda ta‘lim tizimining asosiy maqsadi o‘quvchilarda yuqori savodxonlikni shakllantirish, ularni mustaqil fikrlashga o‘rgatish hamda zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirishdan iborat. Unli va undosh tovushlarni o‘rganishda leksik mashqlardan foydalanish esa ushbu maqsadlarga erishishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shu bois ushbu maqolada fonetika asoslarini o‘qitishda leksik mashqlarni tashkil etishning nazariy asoslari, amaliy usullari va ularning ta‘lim jarayonidagi samaradorligi keng va chuqur yoritiladi.

### XULOSA

Ushbu mavzu doirasida unli va undosh tovushlarni o‘rganishda leksik mashqlarni tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilindi. O‘rganish natijalari shuni ko‘rsatadiki, fonetik bilimlarni mustahkamlashda leksik mashqlar muhim didaktik vosita bo‘lib, u o‘quvchilarning tovush-harf munosabatini ongli ravishda tushunishiga, to‘g‘ri talaffuz qilishiga hamda yozuv ko‘nikmalarini rivojlantirishiga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ham ko‘rsatdiki, leksik mashqlar o‘quvchilarning so‘z boyligini kengaytiradi, ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi hamda nutqiy kompetensiyasini shakllantiradi. Ayniqsa, unli va undosh tovushlarni ajratish, so‘zlar tuzish, berilgan tovush asosida so‘z topish kabi topshiriqlar o‘quvchilarning bilimni ongli va mustahkam o‘zlashtirishiga yordam beradi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni leksik mashqlar bilan uyg‘unlashtirish ta‘lim jarayonini yanada qiziqarli, samarali va interfaol shaklda tashkil etish imkonini beradi. Multimedia vositalari, didaktik o‘yinlar va ko‘rgazmali materiallardan foydalanish o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularning faol ishtirokini ta‘minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, unli va undosh tovushlarni o‘rganishda leksik mashqlarni samarali tashkil etish savodxonlikni shakllantirishning muhim omillaridan biri bo‘lib,

u o‘quvchilarning til ko‘nikmalari, mantiqiy fikrlashi va nutq madaniyatini rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shavkat Mirziyoyev. Ta’lim tizimini rivojlantirishga oid nutq va farmonlar. — Toshkent, 2020–2023.
2. Shavkat Mirziyoyev. O‘zbekiston Respublikasi ta’lim sohasini isloh qilish bo‘yicha qarorlar to‘plami. — Toshkent, 2020-yil.
3. O‘.Tolipov, M.Usmonboeva. *Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot*. — Toshkent: “Fan”, 2012.
4. J.Yo‘ldoshev, S.Usmonov. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. — Toshkent: “O‘qituvchi”, 2010.
5. R.Ishmuhamedov. *Innovatsion ta’lim texnologiyalari*. — Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2017.
6. N.Muslimov. *Kasbiy kompetensiya va pedagogik mahorat*. — Toshkent: “O‘qituvchi”, 2015.
7. F.Abdugafforova. Boshlang‘ich ta’limda pedagogik texnologiyalardan foydalanish. — Ilmiy jurnal, 2020.
8. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2020-yil tahriri.
9. UNESCO. *ICT in Education and Literacy Development*. — Paris, 2021.
10. OECD. *Modern Approaches in Primary Education*. — OECD Publishing, 2022.